

A MÉDIA KRITIKÁJA

Sárközi Réka

sarkozy.reka0411@gmail.com

Terestyéni Tamás szerk. (1997) Médiakritika. Tanulmányok a média kritikai megközelítéseinek témaköréből. Budapest, Osiris.

A Terestyéni Tamás által szerkesztett Médiakritika c. tanulmánykötet az MTA-ELTE Kommunikációelméleti Kutatócsoport 1996-ban rendezett konferenciájának előadásából válogat, amely a szervezők szándékai szerint alapvetően a médiatörvény által megvalósuló politikai és gazdasági szabályozás következményeit, és a kommunikációs tér szereplőinek ezzel kapcsolatos várakozásait vizsgálta – különös hangsúllyal a médiára irányuló új, társadalmi kontrollra, az ezt támogató társadalomtudományi kutatásokra. A médiakritika helyzetének áttekintését egy különleges időmetszetben olvashatjuk: a várva várt médiatörvény minden szerző számára egyértelműen egy új korszak kezdetét jelezte az amúgy is átalakuló tömegmédiá világában, egy globális kommunikáció-technológiai fordulat küszöbén – vagy már éppen annak közepén. Magyarországon az állampárti diktatúra felszámolása után a sajtó ekkor már túl van az első privatizációs időszakon. Egy pillanatra úgy tűnik, a külföldi tulajdonosok garanciát jelenthetnek az egyensúlyi állapot fenntartására a rendszerváltás gazdasági káosza után. A kötet inkább kérdésfeltevésekre ad teret, mint válaszokra. A Médiatörvény – ma már tudjuk, hogy az első, melyet 2010-ben követett a második – reményt adott arra is, hogy a jogi szabályozás véget vet a médiaháborúnak, amely a politikai pártok között rögtön a rendszerváltás után megkezdődött az elektronikus médiumok birtoklásáért. A szerzők reflektálnak is a politikai előzményekre, a kötetre a viharos időszak ellenére mérsékelt optimizmus, és az átalakuló médiatechnológia okán pozitív várakozás, és kíváncsiság jellemző. Ma már azt is tudjuk, hogy ez a pozitív várakozás nem igazolódott be. A kötet olvasása akaratlanul is elindít az olvasóban, egy „mi lett volna, ha...” gondolatmenetet. Mi lett volna, ha a Médiatörvénnyel létrejött kuratórium valóban kiegyensúlyozott felügyeletet biztosított volna a televíziók működésének, ahogy Gálik Mihály írja, és mi lett volna, ha a Panaszbizottságok valódi, alkalmazott médiakritikát valósítottak volna meg, ahogy Horányi Özséb a törvény szövegét saját tapasztalatai alapján elemezve ezt célkitűzésként határozta meg? Szekfü András a valódi közszolgálati normarendszert hiányolja a törvényből, ennek hiányában a médiaháború folytatása aggasztja – sajnos beigazolódott, okkal. Kiss Endre az írott és az íratlan demokrácia konfliktusát látja a kultúrharc jelenségeiben, amelyre a tömegmédiá biztosít teret és olyan alapkategóriákat, amelyek kijelölik a társadalom számára a főbb politikai viszonyokat. Felelősnek tartja a médiumokat az íratlan demokrácia alacsony szintű érvényesülésében, akkor is, ha elismeri, ennek oka erős függésük a politikától. A kötet médiakutatásokat tartalmazó fejezetében az esettanulmányokat Szecskő Tamás tendenciákat vázoló tanulmánya vezeti be a médiakutatás új kihívásairól. Felhívja a figyelmet, hogy az interaktivitás nem technológiai kérdés, hanem társadalmi szükséglet, és figyelmeztet a médiakonvergencia jelenségére is, hogy indokolja tézisé: a régi modellek kritikájára és újragondolására van szükség. 1996-ban a mobilkommunikáció és a web még nem része a hétköznapoknak a társadalom többsége

számára. A kötet összes szerzője az államiból frissen közszolgálativá minősített televíziót tekinti kutatásai bázisának. Ebben a keretben képzei el Lukács László az egyházi műsorok helyét, televíziós szerepvállalását és kommunikációját, értékközvetítő szerepét. Máté Tóth András – Andok Mónika szerzőpáros a katolikus egyház zsinati állásfoglalásai alapján keresik médiaérték, médiajog és médiakritika lehetséges irányait az értékcentrikus médiafogyasztás érdekében. A közszolgálati műsorok kapcsán gondolkodik el Zelenay Anna a korszerű mérőműszeres vizsgálatok lehetséges szerepeiről, ezek nyilvánosságáról, illetve a televíziósok ezzel kapcsolatos fanyalgásairól. Angelusz Róbert és Tardos Róbert kvantitatív vizsgálatait a politikai műsorok nézőiről végezte, adataikat tanulságos lenne a jelenlegi helyzettel összevetni. A tipikusan kereskedelmi, újszerű műsортípusról, a talkshow-ról és ezen belül a frissen tapasztalt rajongói attitűdről pedig Dessewffy Tibor végzett kvalitatív kutatást nézői levelek alapján. A szerzőknek – és a magyar társadalomnak – ekkor még nincs tapasztalata a kereskedelmi televíziózásról, hacsak nem amerikai példák alapján, de a már létező sokcsatornás modell sem reprezentált a kötetben. Ez néha tévedések forrása, továbbá túlzott elvárásokat támaszt a közszolgálati televízió felé. A szerzők tisztában vannak azzal, hogy egy átalakuló médiumról adnak pillanatnyi látteleket. A jövőt nem láthatják, de többen megállapítják, hogy a változásra, amely mindenképpen bekövetkezik, egyik közszolgálati televízió sincs felkészülve. A korszerűsítést akadályozta a médiaháború, a törvényi szabályozás hiánya, továbbá a köztelevíziók eddigi monopolhelyezete, melyek okán nem változtattak műsorstruktúrájukon. Az 1997-ben elinduló kereskedelmi televíziók földrengésszerű sikere teljesen letaglózta az MTV-t és a Duna TV-t egyaránt. A kötet megjelenése pillanatában ez a drasztikus fordulat még nem következett be, a szerzők nem is szándékoztak a felkészülésre konkrét javaslatokat megfogalmazni. A helyzet pontos leírása, az a várakozásteljes állapot, amely az összes írásra jellemző, ugyanakkor szolgálhatott volna erős figyelmeztetésként a köztelevíziók döntéshozói számára. A kötetben a tömegmédia egy borostyánba zárt pillanatnyi, immár tudományosan sok oldalról bemutatott állapota rögzült az utókornak. Leginkább történeti forrásként értelmezhető, azzal a tanulsággal, hogy a jövő mindig másmilyen lesz, mint ahogy akár a legfelkészültebb tudósok is elképzelik azt. Ez teszi a kötetet izgalmassá ma is a téma iránt érdeklődőknek.